

ÖNGYILKOSSÁG ÉS A SERDÜLŐKORI KRÍZISEK

DR. MAILÁTH MÓNIKA

DR. KOVÁCS LÁSZLÓ

KENÉZY GYULA KÓRHÁZ-RI.
GYERMEKPSZICHIÁTRIAI OSZTÁLY
DEBRECEN

Magyarország célba ér

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ I. Klasszikus elméletek

I Rousseau („Emile”)

- fokozott labilitás és érzelmi konfliktusok
- a serdülőkor (*mint az egyedfejlődés a törzsfejlődést*) néhány fontos szempontból megismétli („*rekapitulálja*”) a gyermek korábbi fejlődési szakaszait
- a serdülőkorra jellemző biológiai és szociális változásokat a pszichológiai folyamatokban bekövetkező alapvető változások kísérik

„A tudatos gondolkodás és a logikus érvelés képességének megjelenése”

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ I. Klasszikus elméletek

┆ G. Stanley Hall

- Rousseau elképzeléseit Darwin evolúciós elméletére alapozva alkotott elméletet az egyéni fejlődésről
(A pubertás tulajdonképpen újjászületés, ekkor magasabb szintű és összetettebb emberi vonások születnek meg.)

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ II. Modern kori elméletek

I. Biológiai érési megközelítés

A fejlődés elsősorban az öröklött biológiai adottságok kibontakozásának időszaka.

Arnold Gesell

- A serdülő úgy növekszik tovább, mint a két éves totyogó a három éves szint felé.

Sigmund Freud

- Serdülőkor ~ genitális szakasz. A viselkedés, emberi cselekvés fő mozgató rugója a szexuális motiváció.

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ II. Modern kori elméletek

§ szexuális motiváció (S. Freud)

- | megjelenése a nemi érés során újraéleszti a primitív ösztönöket, az „ID-EGO-SUPEREGO” egységen belül növeli az ID hatalmát, felborítja az iskoláskor során elért pszichológiai egyensúlyt.
- | A fejlődés feladata: az egyensúly visszaállítása új, érettebb szinten.

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ II. Modern kori elméletek

§ Etológiai megközelítés

- | feltűnő azonosságok vannak az állatok - gyerekek dominancia viszonyai közt (*Strayer 1991.*)
- | agresszív viselkedés és szociális hierarchia kapcsolata (*fiatal hímek harca a nőstényekért*)

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ II. Modern kori elméletek

§ Környezeti - tanulási megközelítés

(a társadalmi, kulturális tényezők hatását figyelembe veszi)

- | Bandura: a stressz nem szükségszerű és nem több mint a felnőtteknél
- | Mead: egyes kulturális közösségekben a labilitás nem jellemző *(szamoai lányok vizsgálata)*
- | Baumrind: a szülői nevelési stílus szerepe

Mi a serdülőkor? A serdülőkor elméletei.

§ II. Modern kori elméletek

§ univerzális - konstruktivista megközelítés

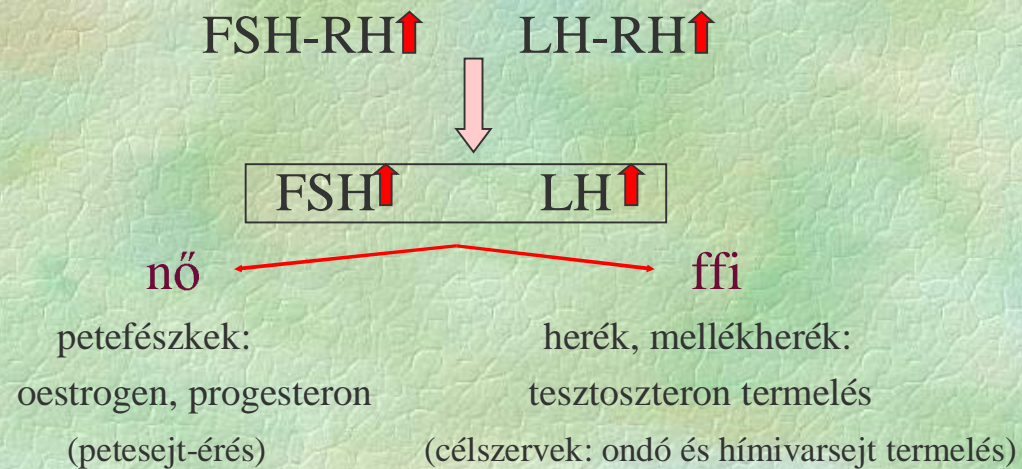
- ▮ Piaget: a gondolkodás fejlődése központi szerepű
(*átlépés a konkrét műveletiről a formális műveleti szintre*)
- ▮ Erikson: Identitásképzés: a serdülőkorban válik központi fontosságúvá, a gyerek vágyainak, vélekedésének, képességeinek összhangba kell kerülni a felnőtt normákkal

§ kulturális megközelítés

- ▮ a serdülőkor nem feltétlenül elkülönülő szakasz

A pubertás biológiai változásai

- § Az élet 2. évtizedében bekövetkező biológiai változások sorozata
- § Indító jele a hypothalamus serkentő működése a hypophysisre

A pubertás biológiai változásai

§ hossznövekedés gyorsulása

§ másodlagos nemi jegyek

- | fiúk: zsírvesztés, szögletes formák, izomzat tömegének aránya nő, első magömlés, hang mélyül
- | lányok: zsírpárnák konstansak, mellek kifejlődése, méh-, és hüvelyfal megvastagodása, első menstruáció

(egyes társadalmakban beavatási szertartások)

A pubertás pszichológiai változásai

§ A gondolkodás változása

új:

Átlépés a formális
műveleti szintre

- a lehetőségekről való gondolkodás
- előre gondolkodás
- hipotézisek használata
- a gondolkodásról való gondolkodás
- a megszokás korlátait meghaladó gondolkodás

A serdülők magukat változatosabb, elvontabb és általánosabb módon jellemzik mint a kisiskolások („többszörös én” egyeztetése)

§ A társas élet újraszerveződése

- | család: a szülőkkel szemben érzelmi távolságtartás, fokozott önállóság (*több konfliktus az Anyával, mint az Apával mindkét nembeli gyerekeknél*)
- | kortársak:
 - az együtt töltött idő mennyisége > egyedül vagy a családdal
 - a befolyásoló hatás maximuma 15 év körül van
 - barátság
 - lányok: az intimitás és lojalitás a fő értékek
 - fiúk (14-16 év): barátságaik a lányoknál kevésbé intimek, jobban izgatja őket a hatalomhoz való viszony
 - szexuális aktivitás: „klikkek” „bandák” „elkülönülő párok”
- | értékrend: többnyire a szülői értékrendben osztoznak, a vitás kérdések többsége ízlésbeli, igazi témája a szülői kontroll mértéke
- | munkavégzés

A pubertás pszichológiai változásai

A korai (és késői) nemi érés következményei és kihatása a késői felnőttkorra *(főleg USA-beli tanulmányok)*

Korai pubertás
Fiúk

Előnyök

Társasági pozíciójuk magasabb
Saját testhez pozitív a viszony
Egyes tanulmányok szerint:
Kiegyensúlyozottabbak,
együttműködőbbek, jobb
állások, vezető szerep

Hátrányok

Komorabbak, nyugtalanabbak,
kevésbé nyitottak, intellektuális
kíváncsiságuk kisebb (Reskin
1967.)

Alacsonyabb önkontroll és
csökkent érzelmi stabilitás
(Sussmann 1985.)

Gyakoribb: ivás, dohányzás,
törvénysértés

Lányok

Szexuális vonzerő miatt
magasabb társasági presztízs

Magasságukkal, súlyukkal
elégedetlenebbek, több korai és
nem kívánt terhesség, korábban
szülnek, kevésbé iskolázottak,
alacsonyabb önkontrol és
érzelmi stabilitás,gyakoribb
deviancia

Ok: a gyermekkor korai lezárulása miatt kevésbé felkészültek a hormonális és szociális változásokra. Az önértékelés (főleg lányoknál) serdülőkor elején csökken, később növekszik.

összefoglalás

§ Identitás:

- | Erikson szerint megtalálása az életkor fő feladata (*ha nem alakítja ki saját identitását, sorozatosan pszichológiai problémákba fog ütközni későbbi életében - „krízisek”*)
- | a serdülőknek 4 korábbi fejlődési krízist kell megoldani
 1. a bizalom megalapozása (*új személy találása, akiben hihet*)
 2. Az autonómia megalapozása (*döntéseit maga hozza meg*)
 3. A kezdeményezés igénye (*célok - álmok - tervek*)
 4. A teljesítmény igénye (*munka - felelősség saját magáért, a következő generációért*)
- | Freud: a személyiség újraegyesítése akkor kezdődik, mikor felbomlik az egyensúly az ID - EGO - SUPEREGO közt. Az egyensúly-hiányt egy új szeretni való személy találása oldja meg.
Ha a freudi és eriksoni feladatokat nem tudja sikeresen megoldani, eredménye neurotikus felnőtt személyiség lesz

KRÍZIS

§ definíció (Caplan 1964.)

- „A személy kénytelen a lélektani egyensúlyát veszélyeztető - sokszor váratlan, elsősorban külső - körülményekkel szembenézni, melyek fenyegető közelsége számára mindennél fontosabbá válik, s amely helyzeteket szokásos problémamegoldó készségeivel sem elkerülni, sem megoldani nem tudja.”

§ főbb típusai

- akcidentális (általában váratlan, külső esemény váltja ki)
- fejlődési (új életfeladat megoldásának igénye egy adott testi - szellemi - érzelmi fejlődési lépcsőn)

Az elkülönítés nem jelent éles határvonalat; egy aktuális esemény krízist kiváltó hatása sokszor a fejlődési előzményekben rejlik.

GYAKORI KRÍZIS-SITUÁCIÓK

§ Fejlődési krízisek

ı iskolai nehézségek

- csökkent teljesítmény
- vizsgaszorongás
- nézetkülönbségek tanárokkal, diáktársakkal
- csavargás
- igazolatlan hiányzások
- magatartászavar - opponáló attitűd

} sokszor az iskola sem tud
kellő motivációt jelenteni

ı „mintagyermek” jellemzője

- az életkori feladatok elutasítása
- az adott szakasz fejlődési dinamikájába nem vonódik be
- felnőttektől tanult viselkedésmintákat másol
- életét szűk korlátok közt éli, kevés a kapcsolata a kortársakkal
- felnőttként is rigid, védekező
- megterhelésekre váratlanul dekompenzálódik

GYAKORI KRÍZIS-SZITUÁCIÓK

§ Fejlődési krízisek

I munkába állás

- anyagi függetlenség
- társadalmi status (*felnőttség*)
- kapcsolatok, interakciók lehetősége

I munkanélküliség

- szociális izoláció
- pénzhiány, önértékelés csökkenése
- drog,- alkohol használata, deviáns csoportok

I „elidegenedés”

- modern társadalmak: teljesítmény-orientáltak
- előtérben: pénz, tulajdon - érzelmek, emberi kapcsolatok háttérbe szorulnak
- a fiatalok egy része visszautasítja ezt a felkínált értékrendszert, karrier-lehetőségek (*pl.: üzleti pálya*)

GYAKORI KRÍZIS-SZITUÁCIÓK

§ Fejlődési krízisek

┆ „elidegenedés” (*folytatás*)

- alternatív érdeklődések (*művészet, filozófia, vallás, parapszichológia*)
- ennek kapcsán szüleit, értékrendjüket bírálhatja, vagy el is hagyhatja őket, más közösségekhez csatlakozva
 - „természetes életmód” (*Thornburg, 1975. „családi delegáció”*)
 - szekták tagjai lesznek (*Ezek tagjainak 2/3-a jól funkcionáló családból kerül ki. A serdülők szülővel szembeni természetes ambivalenciáját használják ki.*)

┆ szexuális problémák

- serdülőkor elején ébredő vágyak okozta bűntudat, szorongás, elfojtás (*visszahúzóds a szexuális aktivitástól*)
- kontrollálatlan vágykiélés (promiszkuitás, serdülőkori terhesség, szexuális abususok (*általában jellegzetes családszerkezet, túlzottan bevonódó anya, agresszív apa, rossz anyagi helyzet, alacsony iskolázottság*))

GYAKORI KRÍZIS-SZITUÁCIÓK

§ Fejlődési krízisek

┆ kockázatkereső viselkedés

- potenciálisan egészségkárosító tevékenységben vesz részt, melynek negatív következményeit nem érti, vagy nem törődik vele
- hajlamosít: férfi nem, szülői kontroll hiánya, kognitív problémák, megfelelő szerepminta hiánya, deviáns kortárs csoport hatása, gyakori iskola,- lakóhelyváltás
- fajtái:
 - droghasználat (*sérthetetlennek tartják magukat ha a szer segít, pl.: oldja a szorongást. Ez megerősíti az ismételt használatot.*)
 - dohányzás
 - alkoholfogyasztás
 - veszélyes autó,- és motorvezetés
 - agresszió, verekedés
 - egyes szexuális viselkedési formák
 - extrém sportok

GYAKORI KRÍZIS-SZITUÁCIÓK

§ Akcidentális krízisek

┆ szökés otthonról

- a 18 év alatti, engedély nélküli, 24 órát meghaladó távollét otthonról (*Adams, 1992.*)
 - egyszeri, aktuális konfliktus után
 - ismétlődő viselkedésminta (*a szülők általában nem érdeklődnek a gyerek iránt, nem támogatják, rossz iskolai teljesítmény, csökkent önértékelés jellemző*)

┆ aktuális trauma

- baleset (*pl.: kockázatkereső viselkedés következménye*)
- gyász, veszteség
- szülők válása, különélése (*lojalitás konfliktus!*)
- szexuális abusus, agresszív tett áldozatai

GYAKORI KRÍZIS-SZITUÁCIÓK

§ Akcidentális krízisek

▮ speciális nehézségek

- nevelőszülővel élő és adoptált gyermekek
 - serdülőkorban gyakran újra keresik őket (*identifikációs problémák*)
 - nagyszülő neveli (*pihenési,- aktivitási igényeik eltérőek, gondolkodásban túl nagy különbség*)
- krónikus betegségek
 - korlátozott élettér, életmódbeli megszorítások, csökkent értékűség érzése, krónikus fájdalom okozta pszichés változások
 - szuicidum, önsértés (*lsd. később*)
 - hangulati alteráció, szorongásos fóbiák, kényszeres tünetek (*krízisben is megjelenhet*)
 - magatartászavarok
 - » szocializált - nem szocializált

Terápiás lehetőségek

§ prevenció

- | felkészítés a szülői szerepre, a gyermek várható életkori nehézségeire

§ krízisintervenció

- | biztonságérzet megteremtése (pl.: kiemelés a környezetből)
- | max. 4-6 ülés közvetlen veszély (szuicidum) elhárítása
- | terapeuta aktív, sok gyakorlati segítség, a mélyebb terápiát legfeljebb előkészítheti

§ családterápia

- | mindig fel kell merülnön, ha a páciens serdülő, vagy gyermek
- | rendszerszemlélet
- | határok, kompetenciák kijelölése
- | a kommunikáció elemzése

§ egyéni terápia

- | szupportív
- | dinamikusan orientált, stb.

-

csoportterápia

a problémának megfelelően lehet homogén vagy heterogén, összetartozás érzését erősíti